

WERKDOCUMENT

Groen & Biodiversiteit

Een werkgroep van vier actieve en betrokken LOB-leden heeft begin 2022 bovengenoemde aanbeveling uit het van rapport 'De Begraafplaats van de Toekomst' nader uitgewerkt. Naast dit werkdocument is ook een factsheet en een presentatie beschikbaar.

Het werkdocument bevat – opgedeeld in hoofdstukken – informatie om concreet mee aan de slag te gaan. Doelgroep zijn de beheerders/bestuurders van begraafplaatsen, die stappen voorwaarts willen zetten met diverse aanbevelingen, maar niet zo goed en concreet voor ogen hebben 'hoe een begraafplaats van de toekomst te worden, zijn en blijven'. Dit document kan hierbij als naslagwerk behulpzaam zijn.

Het is een naslagwerk geworden voor mensen met ambities, die geholpen willen worden – met uiteraard een zelf te maken 'vertaalslag' naar de eigen, lokale situatie. Elk werkdocument bevat ook een hoofdstuk 'communicatie/PR/website'.

Inleiding

Begraafplaatsen kunnen een rol spelen bij herstel of bevordering van biodiversiteit. Het zijn vaak groene oases in een stedelijke omgeving of *stepping stones* voor planten en dieren in een agrarisch gebied, dat steeds vaker wordt gedomineerd door monoculturen.

De houding van de maatschappij ten aanzien van 'groen' en 'milieu' is veranderd. Dat blijkt onder meer door de toenemende aandacht voor zonne-energie, windmolens, groene daken en een focus op het herstel van de ecologie in ons land. Het belang van biodiversiteit dwingt de begraafplaatsbeheerder tot nieuwe vormen van groenbeheer, ook omdat bepaalde gifsoorten niet meer ingezet mogen worden.

Biodiversiteit, wat is het?

'Bio' betekent leven en 'diversiteit' betekent afwisseling. Biodiversiteit is een graad van verscheidenheid aan levensvormen (planten, dieren, insecten) binnen een gegeven leefgebied (bijv. de begraafplaats). De mate van biodiversiteit wordt bepaald door de aanwezige soortenrijkdom. Het vormt de basis voor de kwaliteit van de bodem, lucht en water. De ontwikkeling en het voortbestaan van ecosystemen zijn afhankelijk van evenwicht in de biodiversiteit.

Maar de biodiversiteit staat enorm onder druk. Beelden van akkers met een monocultuur van gewassen kent iedereen. Maar ook de strak gemaaide gazons op begraafplaatsen zijn een voorbeeld van monocultuur. Net als op de graanvelden is daar een verscheidenheid aan plantensoorten ver te zoeken. En wanneer het welke wel aanwezig zijn kunnen een plaag vormen omdat er geen natuurlijk evenwicht is. Ook om deze reden is biodiversiteit belangrijk.

We raden je aan om het filmpje in deze link te bekijken. Hierin wordt in het kort uitgelegd waarom biodiversiteit zo belangrijk is.

https://www.youtube.com/watch?v=L3_34B_75bQ

Welke potentie heeft mijn begraafplaats?

De grootste stap is wellicht zelfs de kleinste stap. Erover nadenken of traditioneel begraafplaatsbeheer op termijn wel bestendig is. Wanneer het antwoord op deze vraag 'nee' is, is de volgende stap om daarmee aan de slag te gaan. Maak gebruik van het vragenformulier om op een andere wijze naar de begraafplaats te kijken. Leg contacten met anderen om gezamenlijk de lijst in te vullen, elk gezien vanuit zijn eigen blikveld en achtergrond. Wellicht is er binnen de (gemeentelijke) organisatie een stadsecoloog werkzaam, benader de plaatselijke afdeling van IVN, legt contacten met Floron en vraag of zij willen meewerken bij de inventarisatie op de begraafplaats. Kortom, doe het niet alleen.

Wat kun je doen op korte termijn?

Op korte termijn zijn er ook op bestaande begraafplaatsen welke volgens een strak stramien aangelegd en beheerd zijn, slagen te maken. Aan de hand van de inventarisatie welke inzichtelijk gemaakt heeft wat de huidige toestand van de begraafplaats is, kunnen soms hele simpele en snel realiseerbare maatregelen genomen worden. Kwam uit de inventarisatie dat er geen water of gebrek aan water voor dieren is, overweeg dan om her en der op de begraafplaats te zorgen dat er water beschikbaar is. Dat kan door de regenwaterafvoer van een gebouwtje (deels) los te koppelen van het riool en een deel van het regenwater te laten verzamelen in een wadi. Hiervoor moet de grondwaterstand niet te hoog zijn, maar dat mag op een begraafplaats toch al niet. De grond moet goed doorlatend zijn en een glooiende kuil van 50 centimeter diep is snel gegraven. Planten en dieren profiteren van het in de wadi verzamelde water.

Moeten alle grafvelden allemaal wekelijks gemaaid worden? Overweeg eens een aantal velden waar weinig graven zijn minder frequent te maaien. Kijk hoe de soortenrijkdom op deze velden zich ontwikkelen. In vervolg op een grotere variatie van plantensoorten, komen er vanzelf ook andere soorten insecten en andere dieren.

Waarom is biodiversiteit zo belangrijk?

Biodiversiteit is de bron van leven. Het geeft 'veerkracht' Het voorkomt onder andere plagen en ziekten, bestrijdt hittestress, zorgt voor een goede waterberging en -buffering, zorgt voor CO₂ opname en bindt stikstof. Daarnaast levert het [Ecosysteemdiensten](#)

De belangrijkste voorwaarden voor al het dierlijk leven (de 4 V's) is de beschikbaarheid van:

- Voedsel
- Vocht
- Veiligheid
- Voortplanting

Er zijn 4 indicatoren die de basis vormen voor de 4 V's. Dit zijn:

- Structuurvariatie (bomen, struiken, kruiden, mossen etc.)
- Gradiënten en watergebonden indicatoren (hellingen, taluds, bezonning/schaduw, oevers, etc.)

- Planten (kruiden, bomen, struiken)
- Schuilplaatsen en verplaatsingsmogelijkheden

Op het moment dat de 4 indicatoren in ruime mate aanwezig zijn op de begraafplaats vormt dat de basis voor de 4 V's en daarmee de basis voor een goede biodiversiteit.

Voorbeelden van maatregelen

Op basis van de antwoorden van de vragenlijst zijn met name de vragen die met nee zijn beantwoord van belang. Door op de begraafplaats invulling te geven aan de ontbrekende indicatoren wordt 'winst' verkregen voor een betere biodiversiteit. Voorbeelden van maatregelen op de begraafplaats zijn onder andere:

- Zorg voor kleine hoogteverschillen in bijvoorbeeld plantvakken bij aanleg
- Zorg dat alles wat aan groen op de begraafplaats is daar ook blijft. Maak takkenrillen, verwerk blad in de groenstroken, etc.
- Zorg voor voldoende variatie in hoogte van beplanting. Dus geen bomen in strak gemaaid gazon
- Zorg voor voldoende water, koppel mogelijk de regenpijpen van bebouwing af van de riolering en vang het water elders (in wadi's) op.
- Zorg voor glooiende overgangen van water en land. Gebruik geen beschoeiing.

Communicatie

U heeft tips gekregen voor de biodiversiteit op uw begraafplaats. Minstens zo belangrijk is om iedereen die een relatie heeft met de begraafplaats, zoals nabestaanden, omwonenden, de uitvaartverzorger en de steenhouwer te laten weten wat u doet.

Inventariseer je omgeving.

Met wie zoek je contact? In veel gevallen zijn dit omwonenden en nabestaanden, maar je kunt voor een project als dit ook contact zoeken met natuurverenigingen in de buurt. Stel je kwetsbaar op en vraag hulp bij je project. Een bijenvereniging of buurtvereniging heeft vaak een eigen blaadje of minstens een facebook pagina. Als je een leuk stukje hiervoor aanlevert met foto, willen ze dit vaak wel plaatsen. Leg in elk geval contact met dit soort verenigingen en nodig ze eens uit voor een kennismaking om te onderzoeken waar gezamenlijke belangen liggen.

Website

Op een eigen website heb je alle ruimte om zelf kleine berichten te plaatsen. Zet daar ook regelmatig wat nieuwe foto's op. Niet iedere begraafplaats heeft een eigen website, maar de LOB biedt haar leden wel ruimte op de website begraafplaats.nl om teksten en foto's te plaatsen.

Maak foto's!

Als je bezig gaat met biodiversiteit, maak dan vanaf het begin goede foto's. Start je project met een mooi artikel dat je publiceert op je website en eventueel in andere media en kom regelmatig met updates als er nieuwe activiteiten zijn. Deel je successen! Als er nieuwe planten in bloei staan, of er nesten leuke vogeltjes, zet ze voorzichtig op de foto en plaats dat met een kort berichtje.

Publiceer op bereikbare plekken

Voor gemeentelijke begraafplaatsen is het handig om een appgroepje te maken met daarin iemand van communicatie, de ecooloog, begraafplaatsmedewerkers en andere belanghebbenden. Daarin kan iedereen leuke foto's plaatsen van ecologische ontwikkelingen op de begraafplaats. Doorplaatsen naar de website of facebookpagina van de gemeente is dan een koud kunstje. Voor kerkelijke begraafplaatsen geldt iets soortgelijks. Veel kerken hebben een eigen kerkblad, de begraafplaats kan hier een vast rubriekje vullen, waarin de voortgang van een biodiversiteitsproject wordt beschreven.

Een ouderwets bord

Het lijkt misschien wat ouderwets, maar een mooi informatiebord met een tekst over de biodiversiteitsmaatregelen én mooie foto's van bijvoorbeeld vogels en vlinders die hier te vinden zijn is een mooie aanwinst voor iedere begraafplaats.

Persberichten

Als je begint met dit project, schrijf dan (eventueel samen met de afdeling communicatie) een mooi persbericht hierover en stuur dat naar alle regionale en lokale kranten. De regionale TV vindt dit ook vaak leuke onderwerpen om even voor langs te komen.

Heb je collega's op communicatie? Laat ze weten hoe interessant de begraafplaats is. Nodig hen en eventueel andere collega's uit en leid ze rond over de begraafplaats(en). Bespreek daarna hoe je nieuws over dit project het beste kunt delen.

Sociale media

Zet sociale media in. Voor gemeentelijke pagina's even via de afdeling communicatie, maar andere begraafplaatsen kunnen best zelf een pagina op facebook maken. Als je regelmatig foto's maakt, zijn facebook en Instagram goede media om dit te delen.

Organiseer evenementen

Leer mensen kijken naar de diversiteit aan flora en fauna op de begraafplaats. Hiervoor kun je informatiebordjes bij bijzondere bomen of struiken plaatsen. Je kunt ook een lokale natuurvereniging vragen om eens een themawandeling over bijvoorbeeld vogels of zeldzame korstmossen te organiseren op de begraafplaats. Zorg er dan wel voor dat deze activiteit is aangemeld op de regionale uit-agenda's en vraag die natuurvereniging om een vermelding in hun nieuwsbrief.

Inspiratie en kennis

Er zijn veel goede cursussen en trainingen te vinden over het beheer van begraafplaatsen. In het vakblad De Begraafplaats staat maandelijks een overzicht.

Maar ook als je meer houdt van zelfstudie is er over beheer en biodiversiteit veel te vinden. Hieronder hebben we een korte selectie van interessante video's, websites en boeken gezet.

Ecopedia

Het Vlaamse Ecopedia heeft een mooie serie video's gemaakt over ecologisch beheer op begraafplaatsen. In korte filmpjes, bijvoorbeeld over [beheer voor wilde bijen](#), wordt praktische informatie gedeeld. Niet alleen over het beheer, maar ook over communicatie.

<https://www.ecopedia.be/pagina/biodiversiteit-op-begraafplaatsen>

Het belang van biodiversiteit

In een video van Vroege Vogels wordt uitgelegd hoe planten samenwerken en elkaar versterken. Dit biedt inzicht in hoe we ervoor kunnen zorgen dat gebieden mooi groen blijven, zowel in heel natte als heel droge periodes.

https://www.youtube.com/watch?v=igtCkmduhY&ab_channel=VroegeVogels

Boek: De ontdekking van de natuur

De ontwikkeling van biodiversiteit in Nederland van ijsijd tot 21e eeuw. Dit boek geeft een mooi inzicht in wat natuur eigenlijk is en hoe zich dit al eeuwen ontwikkelt (deels) onder invloed van de mens. Auteurs: Jan Luiten van Zanden, Thomas van Goethem, Rob Lenders & Joop Schaminée. Uitgeverij Prometheus ISBN 978 90 446 4734 1.

Gemeente Zwijndrecht

Het team Groen Begraafplaatsen van de gemeente Zwijndrecht heeft een mooie video online staan van de manier waarop ze biodiversiteit een plekje hebben gegeven in hun werkzaamheden. Niet alleen praktische tips, maar ook een goed voorbeeld van hoe je kunt communiceren als begraafplaatsbeheerder.

https://www.youtube.com/watch?v=i8YjLQilueE&ab_channel=GemeenteZwijndrecht

Waterschap Aa en Maas

Een nuttig filmpje van het waterschap Aa en Maas waarin het begrip biodiversiteit verder wordt toegelicht. Deze video past goed bij de factsheet van dit document.

https://www.youtube.com/watch?v=L3_34B_75bQ